

IVAN KUKULJEVIĆ - REDAKTOR »JURA REGNI CROATIAE,
DALMATIAE ET SLAVONIAE« I DIPLOMATIČKOG ZBORNIKA

HODIMIR SIROTKOVIĆ
Zagreb

UDK: 929 I. Kukuljević
Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 1. VII. 1993.

Ivan Kukuljević Sakcinski, političar, književnik i osnivač moderne hrvatske historiografije, rođen je u Varaždinu 1816. a umro u dvorcu Tuhakovec u Hrvatskom zagorju 1889. godine. Kukuljević je bio jedan od vođa ilirskog pokreta, ideolog nacionalnog preporoda hrvatskog naroda, neumorni javni djelatnik i znanstvenik, a posebno se istakao kao sabiratelj povijesnih vrela, njihov izdavač i komentator. Tome je doprinijela i njegova funkcija zemaljskog arhivara, koju je obnašao od 1848. do 1860. godine.¹

Upravo o tome segmentu njegove znanstveno-istraživačke djelatnosti bit će riječi u ovome radu, koji je posvećen obilježavanju 80-te obljetnice rođenja drugog značajnog istraživača izvora hrvatske povijesti i pomorstva u Dalmaciji, dr. Vjekoslava Maštrovića, direktora Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru.

1.

Nakon napoleonskih ratova, buđenjem nacionalne svijesti europskih naroda i težnjom za njihovim ujedinjavanjem, jača u intelektualnim krugovima zanimanje za proučavanje nacionalnog identiteta. Započelo se tada sistematskim proučavanjem nacionalne prošlosti, sistematsim skupljanjem povijesnih izvora. Prvi su bili Nijemci, koji već 1819. godine pokreću golemu ediciju »Monumenta Germaniae historica«.²

1 Opsežnu biografiju Ivana Kukuljevića napisao je Tadija SMIČIKLAS pod naslovom »Život i djela Ivana Kukuljevića Sakcinskog«, *Rad JAZU*, knj. 110, Zagreb 1892., str. 110-204. Igor KARAMAN pisao je o »Djelatnosti Ivana Kukuljevića kao zemaljskog arhivara 1848.-1860.«, *Arhivist*, god. V, sv. 3, Beograd 1955., str. 6-14.

2 Zbirka je bila razdijeljena u pet serija: 1. Scriptores, 2. Leges, 3. Diplomata, 4. Antiquitates, 5. Epistolae. Diplomatika kao znanost počela se razvijati u drugoj polovici XVII. stoljeća (Jean

Kraljevina Hrvatska i Slavonija imala je u prvoj polovici XIX. stoljeća velikih problema u obrani ostataka hrvatske državne samostalnosti spram sve jačih mađarskih nastojanja za punom centralizacijom i unifikacijom ugarske države. U Donji dom (»kuću«) zajedničkog feudalnog ugarsko-hrvatskog sabora Kraljevina Hrvatska i Slavonija slala je o svom trošku dva poslanika (oratores nuntii) i protonotara Kraljevine, te izabrane poslanike kraljevskih slobodnih gradova i kaptola. U gornju, velikašku kuću, ulazili su svi punoljetni velikaši ugarsko-hrvatske državne zajednice, te biskupi i hrvatski ban. Protiv sve učestalijih mađarskih nacionalističkih presizanja nije se moglo braniti ispraznim frazama u zajedničkom Saboru, nego samo relevantnim povijesnim argumentima i dokumentima koji su bjelodano dokazivali opseg i doseg državno-pravne autonomije Kraljevina Hrvatske i Slavonije u okvirima zajedničke ugarske države.

Stoga je godine 1836. u mjesecu kolovozu bio u Saboru Kraljevina Hrvatske i Slavonije formiran poseban Odbor sa zadatkom da sabire isprave koje se odnose na državnost Hrvatske. Na zasjedanju Hrvatskog sabora u listopadu 1847. bio je u spomenuti Odbor uključen tada mladi i poletni zastupnik Ivan Kukuljević, već poznat u političkim krugovima zbog svoga velikog interesa za hrvatsku povijest. Kukuljeviću je dan zadatak da pospješi skupljanje sve relevantne građe koja se odnosi na »pravice i slobostine« Hrvatske prije i poslije njena sjedinjenja s Ugarskom.³

Umjesto množine knjiga i akata koje su hrvatski nunciji nosili u zajednički Sabor, Kukuljević je namjeravao sastaviti jedno skupno djelo u kojem će biti sabrane sve relevantne »hrvatske pravice«. Međutim, burni događaji revolucionarne 1848. godine omeli su Kukuljevića na dulje vrijeme u obavljanju te zadaće.

Ivan Kukuljević je još od svojih mladih dana počeo skupljati hrvatske povijesne spomenike i upoznavati se s objavljenom građom i povijesnom literaturom. Kukuljević je pokazao izraziti talent i interes za skupljanje povijesnih izvora i pisanje povijesnih rasprava, iako je faktički bio samouk za taj poduhvat.

MABILLON, *De re diplomatika*, Paris 1681.). Kao pomoćna povijesna znanost diplomatika proučava povelje i srodne vrste dokumenata pravnog i povijesnog stajališta, ispitujući njihovu autentičnost, kao izvor za konkretni povijesni problem.

3 Jaroslav ŠIDAK, Ivan Kukuljević - osnivač moderne hrvatske historiografije; u zborniku »Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti«, Zagreb 1981., str. 298.

Ivan Kukuljević polazio je gimnaziju u Varaždinu, a zatim upisao filozofiju na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu. Taj studij je ubrzo prekinuo i - po očevoj želji - pošao u kadetsku školu. Godine 1835. bio je dodijeljen ugarskoj dvorskoj gardi u Beču, gdje je 1836. unapređen za časnika a 1840. premješten u austrijsku regimentu koja je boravila u Milanu, gradu tada još okupiranom po austrijskim trupama. Kukuljević se ubrzo zasitio vojničkoga života, ali je morao tražiti od oca dopuštenje da napusti vojnu službu. U znamenitoj ispovijesti, koju Smičiklas donosi u cijelosti,⁴ Kukuljević pita oca: »... zar da do groba ostanem robski pokoran stotinama poglavara od najrazličitijih naroda, ljudi koji su daleko za mnom po duhu i srcu, pa da se dragovoljno svakoj njihovoj voljici klanjam?« U studenom 1842. dobije konačno otpust od vojske i odmah se baca u politički život. Kao zastupnik u Hrvatskom saboru održao je 1843. prvi politički govor na hrvatskom jeziku, zalažući se za postepeno uvođenje narodnog jezika u javni život zemlje. Godine 1847. doživio je uspjeh svojega petogodišnjeg nastojanja. Hrvatski sabor je 23. listopada 1847. donio zaključak o uvođenju narodnog jezika kao diplomatičkog. Sabor povjerava Kukuljeviću (kako je naprijed navedeno) da pripremi za tisak najvažniju državnu dokumentaciju Kraljevina Hrvatske i Slavonije.

Nakon pada apsolutizma u Beču (u ožujku 1848.), Ivan Kukuljević je zajedno s Ljudevitom Gajem i Ambrozom Vraniczanyjem preuzeo vodstvo narodnog pokreta u Hrvatskoj (triumvirat), a potkraj travnja 1848. imenovan je članom Banskog vijeća (tadašnje vlade Hrvatske) i to za resor »prosvjete i sveštenstva«. U svojim političkim istupima iz toga doba Kukuljević se zalagao za ideju austro-slavizma i austrijske federacije naroda. Kao zemaljski arhivar preuzeo je iz Državnog arhiva u Budimpešti onu arhivsku građu koja je potjecala iz Hrvatske ili se odnosila na Hrvatsku. Kad je car Franjo Josip rastjerao četrdesetosmaški parlament i početkom ožujka 1848. oktroyirao novi, konzervativni ustav, Kukuljević je u Banskom vijeću bio duša otpora protiv proglašenja carskog oktroya koji je poništavao glavne demokratske tekovine pokreta iz 1848.⁵

4 Tadija SMİČIKLAS, *n. dj.* u bilj. 1, str. 123-125.

5 Kukuljević Sakcinski, Ivan, odrednica u Enciklopediji Jugoslavije, sv. 5, Zagreb 1957., str. 443. Autor odrednice Jaroslav ŠIDAK.

2.

Međutim, vladar je patentom od 31. prosinca 1851. (tzv. Silvestarski patent) ukinuo i ožujski ustav iz 1849. i proglasio otvoreni apsolutizam i centralizam, nazvan po ministru unutarnjih poslova koji ga je provodio - Bachov apsolutizam. Za vrijeme apsolutizma (1852.-1860.) Hrvatska je bila sasvim podčinjena središnjoj državnoj vladi u Beču. Bansko vijeće u Zagrebu izgubilo je znatan dio svojih nadležnosti, a Hrvatski sabor se nije više sazivao. Stvarna vlast u Hrvatskoj i Slavoniji prešla je tada u ruke činovnika bečke vlade, većinom doseljenih Austrijanaca, Slovenaca i Čeha, koje je narod nazivao - Bachovim husarima. Val gemranizacije ureda i škola poplavio je Hrvatsku. Hrvatskim intelektualcima bilo je zapriječeno baviti se politikom. Stoga se i Kukuljević tada sasvim okreće književnosti i povijesti.

Na njegov poticaj osniva se 1. listopada 1850. »Društvo za jugoslavensku povjestnicu i starine«. Ban Jelačić preuzeo je pokroviteljstvo nad društvom i odmah ga podupro znatnom potporom od 500 forinti. U svom govoru na osnivačkoj skupštini Društva Kukuljević je konstatirao da je »povjestnica naroda našeg tako zanemarena kao kod nijednog drugog naroda u Evropi«. On apelira na skupljanje »svih mogućih sredstava i svega gradiva za domaću povjestnicu«, a njezina svrha je u tome »da možemo ... kroz buduća kritička savršena historička djela naš narod dovesti do spoznanja samog sebe, da mu možemo dati pravac za buduća njegova djela, te da možemo probuditi u njemu onaj ponos narodni bez kog velikih djela nigdje nema...«⁶

Na početku apsolutističkog razdoblja navedeno društvo je, pored Matice ilirske, jedino omogućavalo okupljanje hrvatskih intelektualaca koji su se brinuli da ne odumre potpuno zanos ilirskog vremena. Uz različite djelatnosti Društva, najvažnije je bilo izdavanje »Arkiva za povjestnicu jugoslavensku« (1851. god.). Iako je bio pokrenut kao časopis, *Arkiv* je, zapravo, bio zbornik povijesne građe; on je oko sebe okupio prvo pokoljenje hrvatskih povjesničara - Šimu Ljubića, Matiju Mesića i Franju Račkoga.

U vrijeme Bachova apsolutizma izišlo je 5 svezaka »Arkiva« na 1842 stranice teksta. Do 1875. objelodanjeno je još 7 svezaka, ukupno 12 svezaka,

6 Jaroslav ŠIDAK, *n. dj.* u bilj. 3, str. 301.

Hrvoje Matković objavio je cijeli tekst Kukuljevićeva govora u *Historijskom pregledu*, sv. 6, Zagreb 1960. Upozoravam da je tadašnje e autor ovoga rada transkribirao u - je.

kada se to izdanje ugasio, jer Sabor više nije htio doznačivati daljnje potpore. Društvo za jugoslavensku povjestnicu i starine prestalo je radom tri godine kasnije, tj. krajem 1878. godine.⁷

3.

Slomom Bachova apsolutizma i uspostavom ustavnog stanja (u jesen 1860.) ponovno su državnopravna pitanja iskočila u prioritet hrvatske politike, a njihovo rješavanje dobrim dijelom ovisilo je o argumentima povijesne naravi. U tim prilikama je i obveza koju je Hrvatski sabor prenio 1847. na Kukuljevića postala ponovno aktualnom. Kukuljević je ubrzo ispunio preuzetu zadaću. Već 10. ožjuka završio je prvi svezak izvorne povijesne građe, a koji je početkom 1862. tiskan pod naslovom »*Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*«. Druga dva sveska iziđoše iz tiska također krajem 1862. godine.⁸

Prvi svezak obuhvaća isprave od Trpimirove povelje (852. god.) pa sve do 1790.; ukupno je objavljeno 277 isprava na 499 stranica teksta. Kukuljević je uzeo u zbirku gotovo sve spise iz tzv. »cista regni«, tj. iz one škrinje privilegija Kraljevine Hrvatske koja se čuvala u hrvatskom Zemaljskom arhivu u Zagrebu, a koju je zemlji darovao još 1667. njezin protonotar Ivan Zakmardy. U toj su se škrinji posebno čuvala tzv. »privilegija regni«, tj. povelje i potvrde prava čitave Kraljevine Hrvatske. Kukuljević je tu uvrstio i relevantne spise iz nekih drugih arhiva, odnosno tiskanih djela (Lucius, Farlatti, Krčelić). On je tražio za svaku listinu original, a ako ga nije našao, upotrijebio je i prijepis.⁹

Drugi svezak sačinjavaju hrvatski saborski spisi od 1273. do 1848. godine. Izabrani su samo oni spisi koji se odnose na državnopravne odnose Hrvatske i na saborske zaključke koji su s time u vezi. Ukupno je objavljeno 128 saborskih zaključaka, poredanih kronološki po godinama na 361 stranici teksta. Treći svezak sadrži zakonske članke (articule), donesene na zajedničkom ugarsko-hrvatskom Saboru, a tiču se Kraljevine Hrvatske. Svezak

7 Jaroslav ŠIDAK, *n. dj.* u bilj. 3, str. 304.

8 Kukuljević je djelo posvetio: »Per amatae suae patriae et nationi croaticae hoc opus dedicat gratias editor« (hrvatski prijevod: Preljubljennoj domovini i hrvatskom narodu ovo djelo posvećuje zahvalni izdavač).

9 Tadija SMIČIKLAS, *n. dj.* u bilj. 1, str. 168-169.

započinje sa Zlatnom bulom kralja Andrije II. (1222. godine), a završava s 1840. godinom. Treći svezak ima 198 stranica, ali nema indekse.¹⁰

Djelo je rađeno u žurbi, za recentne političke potrebe, pa u njemu ima dosta palografskih i kronoloških pogrešaka. Građa za »Jura regni« svijesno je odabrana prema svrsi - da dokaže pravo Hrvatske na vlastitu državnost, kako u odnosu prema Ugarskoj tako i prema Habsburškoj monarhiji u cjelini. Ferdo Šišić je još 1914. s pravom konstatirao da je Kukuljevićevo djelo »Glavni naš osnov za poznavanje kompetencije hrvatskih sabora svoju epoha«.¹¹ Njegovo značenje je posebno poraslo kada je Bogoslav Šulek 1868. god. izdao izbor Kukuljevićevih tekstova iz »Jura regni«, u originalu i u hrvatskom prijevodu, a pod naslovom »*Naše pravice*«. Šulekovo je djelo, zajedno s Kukuljevićevim »Jura regni«, služilo dugo vremena povjesničarima, pravnicima i političarima kao vrlo upotrebljiva priručna knjiga za upoznavanje sa starim hrvatskim »pravicama«.

U vezi s prikazanim djelom treba povezati i Kukuljevićevu raspravu napisanu njemačkim jezikom »*Die legitimen und historischen Rechte Croatiens und der Ausgleich mit Ungarn*« (Wien, 1871.).¹² U toj brošuri Kukuljević daje izvrstan povijesni presjek hrvatskoga državnog prava koji se najvećim dijelom temelji na dokumentima »Jura regni«, ali i na njegovim drugim radovima iz hrvatske povijesti.

4.

Dvanaest godina nakon izdanja »Jura regni«, Kukuljević je 1874. godine objavio *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, i to prvi svezak. Drugi svezak tiskan je 1876. godine.

U predgovoru prvoga sveska Kukuljević navodi da ga je još 13. člankom Hrvatskog sabora iz 1847. zapao »častni nalog, da za moći razjasniti tamnu prošlost naroda hrvatskoga, sabiram isprave i listine protežuće se na povijest Kraljevina Hrvatske, Dalmacije i Slavonije«.

10 Ferdo ŠIŠIĆ, Izvori bosanske povijesti; u knjizi: *Povijest Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1913., str. 13-15.

11 Ferdo ŠIŠIĆ, *Priručnik izvora hrvatske historije*, Zagreb 1914., sv. I/1, str. 94.

12 Hrvatski prijevod naslova: *Legitima i povijesna prava Hrvatske i nagodba s Ugarskom*. Knjiga je izašla u hrvatskom prijevodu u Zagrebu 1883.

U predgovoru navodi još ove zanimljive detalje: »Od onog vremena do danas ulagao sam sav svoj trud, da odgovorim što savršenije spomenutoj zadaći. U tu svrhu razgledah i proučih skoro sve znamenitije pismohrane hrvatske, navratih se dva puta u Dalmaciju, te do četiri puta u Mletke, proputoвах sve znamenite gradove talijanske, i navratih se više puta u štajerski Gradac, Beč i Budapeštu, tražeći posvuda naše povjestne spomenike« (predgovor, str. V).

Kukuljević, nadalje, konstatira da je na tim istraživanjima sabrao »više tisućah listinah«, ali najveću pažnju obratio je na listine starije od XIII. stoljeća. U prvu knjigu sabrao je listine počevši od god. 503. pa do 1102., kao »one godine, kad je Kraljevina Hrvatska stupila u savez s Kraljevinom Ugarskom«. Potanko opisuje iz kojih je sve arhiva vadio građu za prvu knjigu. Tvrdi kako mu je najmučniji posao bio »njekim listinama opredijeliti točno vrieme i godinu« (predgovor, str. VIII).

Prva knjiga sadrži ukupno 269 isprava. Isprave su numerirane, imaju regesta na hrvatskom jeziku, a na kraju svake isprave naveden je izvor odakle je isprava preuzeta. Na kraju knjige dodan je indeks povijesnih, topografskih, pravnih i drugih važnih pojmova radi lakšega snalaženja istraživača. U tom indeksu Kukuljević je uvrstio azbučnim i kronologijskim redom sve u listinama spomenute hrvatske kraljeve, knezove, banove, župe i župane, državne i gradske dostojanstvenike, crkvene dostojanstvenike, crkve, manastire i gradske predstojnike.

Drugi dio sadrži isprave XII. stoljeća i ima ukupno 279 stranica. I u ovom dijelu Kukuljević se držao istih načela koje je prihvatio i kod izdanja prve knjige. U krug ovog izdanja povukao je isprave iz »južne« Dalmacije »koja je često mijenjala svoje gospodare, pokrovitelje i vladavine« (predgovor II. knjige, str. V).

Ukupno je objavio u drugom dijelu 301 ispravu. Objavio je sadržaj i na latinskom jeziku, za lakšu upotrebu onim istraživačima koji ne znaju hrvatski jezik.

5.

Odmah nakon izdanja prve knjige došlo je do *negativnih ocjena* Kukuljevićeva Codexa sa strane dvaju istaknutih medievalista: Theodora Siekela i Franje Račkoga.

Theodor Siekel, profesor pomoćnih historijskih znanosti na bečkom Sveučilištu, istakao je u svojoj kritici¹³ da je Kukuljevićev Codex lišen bilo kakvih kritičkih napomena, da manjkaju podaci koji su dokumenti uneseni kao novi, a koji preuzeti iz starijih izdanja. Siekel je zastupao opravdano stajalište da izdatelj listina mora riješiti sva bitna pitanja u vezi s njihovom vjerodostojnosti, a na povjesničaru je zadaća onda obraditi njihov sadržaj.

Kukuljević, kao obrazovani samouk, ipak nije mogao doseći do kritičke obrade sakupljenih izvora što mu prigovara i *Franjo Rački*, tada najistaknutiji hrvatski povjesničar i predsjednik JAZU. Rački je smatrao da blizu 100 isprava nije imalo mjesto »u hrvatskom diplomataru u strogom smislu«. Rački je, nadalje, upozorio, da je Kukuljević nekritički unosio i neke krivotvorene isprave, nedosljedno postupao u donošenju teksta iz matice i prijepisa, izostavljao podatke u izdavanju objavljenih listina, griješio u iznošenju kronoloških podataka, i sl. Ukratko, Rački smatra da Kukuljevićev Codex ne odgovara zahtjevima *moderne* diplomatike i paleografije, iako može »zadovoljiti povjesnike u nedostatku pouzdanijih izvora«.¹⁴

Kukuljević u *odgovoru* svojim kritičarima ističe sljedeće: »Neimam za svoje opravdanje drugo dodati već to, da uopće pri prvom sabiranju povećega Sbornika kao što je moj, nije stroga dužnost i zadaća sabiratelja i izdatelja potanko izpitivati i konačni sud izreći o svakoj listini na koju je tko god sumnju bacio, jer mu ima glavna svrha biti, da što potpunijeg i bogatijeg gradiva sakupi... Konačno pako proučavanje o istinitosti listina imade se svakako propustiti budućnosti osobito kod Hrvatah, koji kao početnici u kritičnom pisanju povijesti imamo za sada jedino sabirati povijesne spomenike, pa tek s vremenom iz njih izključivati ono, što ćemo moći dokazati da je sumnjivo i lažljivo.«¹⁵

13 Tehodor SIEKEL, *Quellen zur Geschichte Croatiens*, Wiener Abendpost. Beilage zur Wiener Zeitung, 16. IV 1874, Nro. 86. Citirano po ŠIDAKU, *n. dj.* u bilj. 3, str. 316.

14 Franjo RAČKI, *Rad JAZU*, XXVII, 1874., str. 194-211.

15 Ivan KUKULJEVIĆ, *Odgovor dru Račkomu na ocjenu moga diplomatičkog zbornika, knjiga I. Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, XII. Zagreb 1875., str. 112 i 115. Citirano prema J. ŠIDAKU, *n. dj.*

U tome je Kukuljević imao donekle pravo. Prvenstveni cilj toga gorljivog rodoljuba i neumornog sabiratelja bio je »da brzo zadovolji velikim i gorućim potrebama svoga naroda, a da konačno proučavanje prepušta budućnosti«.¹⁶

U diplomatičkoj i paleografskoj naobrazbi Franjo RAČKI, kao izobraženi stručnjak, bio je iznad samouka Kukuljevića. Akademija je - postavivši izdavanje hrvatske diplomatičke građe kao jedan od svojih najvažnijih zadataka - povjerila upravo povjesničaru i svom predsjedniku Franji Račkom da priredi *kritičko* izdavanje najstarijih dokumenata hrvatske povijesti do 1102. godine. Rački je doista tri godine nakon tiskanja Kukuljevićeva Codexa, izdao 1877. svoja »*Documenta historiae Croatiae periodum antiquam illustrantia*«. Nakon njega, nastavio je hrvatski povjesničar Tadija Smičiklas, izdajem sljedećih svezaka modernog Diplomatičkog zbornika Kraljevina Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Smičiklas je sa suradnicima, u relativno kratkom roku, prikupio iz raznih arhiva oko 7.000 listina koje vremenski sežu do 1400. godine. Za vrijeme života Smičiklasa priređeno je za tisak prvih 12 svezaka, a tek 1990. godine tiskan je XVIII. svezak, kao završni svezak Smičiklasova Diplomatičkog zbornika.¹⁷

Oba ova Diplomatička zbornika, i Kukuljevićev i Smičiklasov, imala su, uz znanstvenu namjenu i važan politički zadatak, da dokažu povijesni subjektivitet hrvatskoga naroda. Baš stoga se nikako ne smiju zanemariti povijesne i domoljubne zasluge Kukuljevićeva Zbornika, kao *prvijenca* moderne hrvatske diplomatike. U ocjeni njegovog Zbornika treba uzeti u obzir vrijeme i okolnosti u kojima je Kukuljević te dokumente sabirao, hitnost narudžbe, vrlo ograničena materijalna sredstva kojima je raspolagao, a ponaosob i pomanjkanje suradničkog kadra. U svojem vremenu Kukuljevićev Codex imao je veliki odjek u stručnim i političkim krugovima hrvatskoga naroda, jer je otvorio mnoga, dotle nepoznata vrela iz povijesti hrvatskoga

u bilj. 3, str. 316.

16 Tadija SMIČIKLAS, *n. dj.* u bilj. 1, str. 186-187.

17 Budući su u 80 godina Akademijina rada na Diplomatičkom zborniku otkrivene u arhivima i mnoge nove isprave, koje trebaju dopuniti sadržaj Smičiklasova zbornika, to je Akademija pristupila izradi *dopuna* Diplomatičkog zbornika (tzv. Supplementa Codicis diplomatici) na kojima radi grupa suradnika u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Zagrebu. Kada taj rad bude dovršen, Akademija će tiskati i te dodatne sveske, a planira se izdanje četiri do pet novih svezaka Diplomatičkog zbornika.

naroda i tako pridonio bržem buđenju povijesne svijesti i učvršćenju narodnog identiteta.

6.

Osim prikazanih djela, Ivan Kukuljević objavljivao je i druge izvore iz hrvatske povijesti koje ovdje nismo posebno spominjali. Ukazat ćemo samo na *Acta Croatica*, zbirku od 337 hrvatskih srednjovjekovnih isprava i pisama, najvećim dijelom napisanih glagoljicom, živim narodnim govorom. U navedenoj zbirci nalaze se isprave sredovječnih hrvatskih sudova u Lici i Krbavi, te vrlo zanimljiva korespondencija kneza Krste Frankopana i senjskog biskupa Franje Jožefića.

Kukuljević je objavio i knjigu »*Znameniti Hrvati prošlih vjekovah. Niz životopisa*«, Zagreb, 1886., koja sadrži niz biografija.

Spomenimo i to da je Ivan Kukuljević više puta boravio u *Dalmaciji*, istražujući tamošnje povijesne izvore.¹⁸ Ivan Kukuljević je umro 1889. godine, u 79. godini života, ožaljen i oplakan u cijelom hrvatskom narodu kao nestor moderne hrvatske historiografije, kao neumorni znanstvenik enciklopedijskog formata, kao ideolog nacionalnog preporoda hrvatskog naroda i promicatelj mnogih njegovih znanstvenih ustanova i znanstvenih izdanja.

18 Kukuljevićeve »izvjestja« o putovanju u Dalmaciji 1854., 1857. i 1873. Vidi o tome i Viktor NOVAK, Ivan Kukuljević, i Ivan Tkalčić na naučnim istraživanjima u Zadru, *Zadarska revija* 3/1954. i 4/1955.

*Hodimir Sirotković: IVAN KUKULJEVIĆ, THE AUTHOR OF
»IURA REGNI CROATIAE, DALMATIAE ET SLAVONIAE«
AND DIPLOMATIC COLLECTION*

Summary

The author discusses in six chapters the role of IVAN KUKULJEVIĆ (1816-1889), as a politician, literary man and a founder of modern Croatian historiography in a function of a collector and publisher of representative historical sources of Croatian people.

In the second chapter the author mentions historical merit of Ivan Kukuljević in establishing »Društvo za jugoslavensku povjestnicu i starine« (The Association for Yugoslav history and antiquity) and in editing the magazine »Arhiva za povjestnicu jugoslavensku« (The archives for Yugoslav history) which started in 1851, where Ivan Kukuljević contributed greatly by himself.

In the third chapter author analyses »Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae« published in 1862, in three volumes, with the basic goal, to prove with the documents, Croatian right for its sovereignty after the return of constitutional condition in Habsburg monarchy, as well as to Hungary as to Habsburg monarchy in general.

In the fourth chapter the author analyses *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, in two volumes, published in 1874 and 1876, with the main goal to collect and publish the preserved and most important documents, for the political purposes of Croatian people.

In the following fifth chapter the author points out due scientific criticism of Hungarian historian Theodor Siekel and Croatian historian Franjo Rački to *Codex* and a reaction of Kukuljević to those criticism.

In the last sixth chapter, author mentions that Kukuljević died in 1889 at the age of 73, while in the memory of his people he has left the strong trace as the ideologist of national renaissance, the promoter of scientific editions and scientific associations, and the creator of modern Croatian historiography.

